

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΩΝ ΑΛΒΑΝΙΚΩΝ ΦΥΛΩΝ ΤΩΝ ΜΑΛΑΚΑΣΙΩΝ, ΜΠΟΥΪΩΝ ΚΑΙ ΜΕΣΑΡΙΤΩΝ

‘Ο ιστορικός Καντακουζηνός αναφερόμενος εις τὴν ἐκστρατείαν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Β΄ τοῦ Παλαιολόγου εις τὴν Θεσσαλίαν κατὰ τὸ 1334 γράφει ὅτι «*διατρίβοντα δὲ ἐν Θεσσαλίᾳ βασιλέα οἱ τὰ θρεινὰ τῆς Θεσσαλίας νεμόμενοι Ἀλβανοὶ ἀβασίλευτοι Μαλακάσιοι καὶ Μπουΐοι καὶ Μεσαρίται ἀπὸ τῶν φυλάρχων προσαγορευόμενοι, περὶ δισχιλίους καὶ μυριάσιους ὄντες, προσεκύνησαν ἐλθόντες καὶ ὑπέσχοντο δουλεύειν. ἐδεδοίκεσαν γὰρ μὴ, χειμῶνος ἐπελθόντος, διαφθαρεῶσιν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ἅτε πόλιν οἰκοῦντες οὐδεμίαν, ἀλλὰ ὄρεσιν ἐνδιατρίβοντες καὶ χωρίοις δυσπροσόδους, ὧν ἀναχωροῦντες τοῦ χειμῶνος διὰ τὸ κρύος καὶ τὴν χιόνα, ἀπιστόν τινα ἐν τοῖς ὄρεσιν ἐκείνοις νεφομένην, εὐεπιχείρητοι ἔσεσθαι ἐδόκουν*»¹.

Τὸ χωρίον αὐτὸ ἔχει γίνει μέχρι σήμερον ἀντικείμενον πολλῶν συζητήσεων ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐθνικότητα τῶν τριῶν ἀναφερομένων φύλων. Κατὰ τοὺς F. Rouqueville², Π. Ἀραβαντινόν³, A. J. B. Wace – M. S. Thompson⁴, C. Jireček⁵, N. Iorga⁶ καὶ Th. Caridan⁷, ὁ Καντακουζηνός ἐσφαλμένως ἀναφέρει τοὺς Μαλακασίους, Μπουΐους καὶ Μεσαρίτας ὡς Ἀλβανούς, ἐνῶ πρόκειται περὶ Βλάχων νομάδων, οἱ ὅποιοι ὅπως εἶναι γνωστὸν ἔζων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὰς θρεινὰς περιοχὰς τῆς Θεσσαλίας, διάγοντες βίον νομαδικόν, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς σημερινούς ἀπογόνους των. Ἡ γνώμη των αὐτῆ βασίζεται κυρίως ἐπὶ τῆς ὁμοιότητος τῆς περιγραφῆς

¹ Καντακουζηνός (ἐκδ. Βόννης), I, 474.

² F. Rouqueville, Voyage de la Grèce, II (Παρίσιος 1825), 336.

³ Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου, I (Ἀθήναι 1856), 112, σημ. 1, καὶ II (Ἀθήναι 1857), 105, 113.

⁴ A. J. B. Wace – M. S. Thompson, The Nomads of the Balkans (Λονδίνον [1914]), 209, 265.

⁵ C. Jireček, Staat und Gesellschaft im mittelalterlichen Serbien, I (= Denkschriften der Kaiser. Akademie der Wissenschaften in Wien, 56 [1912]), 35.

⁶ N. Iorga, Histoire des Roumains de la peninsule des Balcanes (Βουκουρέστιον 1919), 25, καὶ Histoire de la vie byzantine, III (Βουκουρέστιον 1934), 182.

⁷ Ἐν Dacoromania, I (1920 - 1921), 420.

τοῦ νομαδικοῦ βίου τῶν τριῶν αὐτῶν φύλων ὑπὸ τοῦ Καντακουζηνοῦ μὲ τὴν τοιαύτην τοῦ βίου τῶν Βλάχων τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ τοῦ ραββίνου Βενιαμὴν τοῦ ἐκ Τουδέλας ¹ καὶ τοῦ Κεκαυμένου ², καθὼς ἐπίσης καὶ ἐπὶ τῆς θεωρίας ὅτι λείψανα τῶν ὀνομάτων των διασφύζονται ἀκόμη σήμερον μεταξὺ τῶν Βλάχων τῆς Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας. Οὕτω τὸ ὄνομα τῶν Μαλακασίων συνεδέθη μὲ τὸ τοπωνύμιον *Μαλακάσι*, ὄνομα περιοχῆς ἐκτεινομένης ἐπὶ τῶν δυτικῶν ἀντρεισμάτων τῆς Πίνδου, εἰς τὴν ὁποίαν περιλαμβάνονται τὰ ἀπὸ Μετσόβου μέχρι Καλαριτῶν Βλαχοχώρια ³. Οἱ δὲ Μπούιοι ταυτίζονται ὑπὸ τοῦ Rouqueville μὲ τοὺς ἐν εἴδει νομαδικῆς ζωῆς διάγοντας Βλαχοποιμένας τῆς περιοχῆς Ὑπάτης - Λαμίας, οἱ ὅποιοι ἀναφέρονται ὑπ' αὐτοῦ μὲν ὡς φέροντες τὸ ὄνομα *Βοτῶι*, ὑπὸ δὲ τοῦ G. Weigand ⁴ τὸ ὄνομα *Βοji*. Τέλος δὲ διὰ τοὺς Μεσαρίτας γράφει ὁ Rouqueville τὰ ἑξῆς: «Quant aux Messarets, ou plutôt Dassarets, qui habitent aux environs du lac Ochrida... ils forment encore maintenant des tribus séparées» ⁵.

Παρ' ὅλα ὁμως αὐτὰ τὰ ἐπιχειρήματά των νομίζω ὅτι οἱ ἀνωτέρω ἀναφερθέντες ἐρευνηταὶ ἀδίκως ἔχουν κατηγορήσει τὸν Καντακουζηνὸν ὡς συγχέοντα εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν τοὺς Βλάχους μὲ τοὺς Ἀλβανούς.

Κατὰ πρῶτον λόγον ὁ Καντακουζηνὸς ἐγνώριζε καλῶς τοὺς Βλάχους τῆς Θεσσαλίας, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει εἰς τὸ ἔργον του ⁶, καὶ τοὺς διακρίνει καθαρῶς ἀπὸ τοὺς Ἀλβανούς ⁷, οἱ ὅποιοι ἐμφανίζονται εἰς τὴν Θεσσαλίαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἸΔ' αἰῶνος ⁸. Ἡ δὲ ὁμοίότης τοῦ βίου τῶν τριῶν φύλων

¹ Bl. M. N. Adler, *The Itinerary of Benjamin of Tudela, Critical Text, Translation and Commentary* (Λονδίνον 1907), 11.

² Κεκαυμένου, *Στρατηγικόν* (ἔκδ. B. Wassiliewsky - V. Jernstedt), 66 - 72, 95 - 96.

³ Βλ. X. I. Σούλη, *MEE*, ἐν λ. Μαλακάσι.

⁴ G. Weigand, *Die Aromunen*, I (Λειψία 1895), 276. Ὁ Weigand θεωρεῖ αὐτοὺς «zum Stamme der Faršerioten gehörige Hirten - Wallachen Thessaliens».

⁵ F. Rouqueville, *Ἐνθ' ἄν.*, II, 336. Ἡ πληροφορία ὁμως αὐτὴ εἶναι ἀνακριβής, καθὼς παρατηρεῖ ὁ G. Weigand (*Ἐνθ' ἄν.*, I, 276): «Rouqueville Band II, pp. 152, 158, 215, 222 spricht von einem Stamme der Dassareten (Massareten) von Muskopolje, Perivoli, Avdhela, Samarina. Kein Mensch kennt in den angeführten Dörfern der Namen Dassareten oder Massareten». Πρβλ. Π. Ἀ[ραβαντινοῦ], *Ἐνθ' ἄν.*, 336.

⁶ Καντακουζηνὸς (ἔκδ. Βόννης), III, 94. Αὐτόθι, II, 320, 321, 322.

⁷ Αὐτόθι, I, 450, 453 κ.ά.

⁸ Βλ. I. Πούλου, *Ἡ ἐποικίσις τῶν Ἀλβανῶν εἰς Κορινθίαν* (Ἀθήναι 1950), 13 - 14. Τὴν ὑπαρξὴν Ἀλβανῶν κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους εἰς τὴν Πίνδον μαρτυρεῖ καὶ ἡ μελέτη τοῦ τοπωνυμικοῦ τῆς περιοχῆς αὐτῆς. Βλ. T h. Capidan, *Toponymie macédo-roumaine* (Académie Roumaine, Langue et littérature, Bulletin de la section littéraire, 3 [1946], 24).

τοῦ Καντακουζηνοῦ μὲ τὸν τοιοῦτον τῶν Βλάχων δὲν πρέπει νὰ μᾶς ξαφνίξῃ, ἐφ' ὅσον εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα κατελθόντες εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας Ἀλβανοὶ διῆγον ἐπίσης βίον νομαδικόν¹.

Ἐξ ἄλλου τὸ Χρονικὸν τῶν μοναχῶν Πρόκλου καὶ Κομνηνοῦ ρητῶς ἀναφέρει τὸ γένος τῶν Μαλακασίων (Μαλακασσαίων), τὸ ὁποῖον διεδραμάτισε σπουδαῖον ρόλον εἰς τοὺς ἀγῶνας μεταξὺ τῶν Ἀλβανῶν καὶ τῶν Δεσποτῶν τῶν Ἰωαννίνων Θωμᾶ Προελούμπου (1366 – 1384) καὶ Ἰζαοῦ Βουονδελμόντι (1385 – 1408), ὧς φυλὴν ἀλβανικὴν. Ἀναφέρονται εἰς τὴν πηγὴν αὐτὴν, διακρινόμενοι ἀπὸ τοὺς Βλάχους, μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα ἀλβανικὰ φύλα καὶ ἰδίως μὲ τοὺς Μαζαρακαίους, ὧς διατελοῦντες ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Πέτρου Λιώσα: «καὶ ὁ Πέτρος Λιώσας κατ' αὐτοῦ [τοῦ Θωμᾶ] ἐκστρατεύει χρόνους τρεῖς μετὰ τῶν Μαζαρακαίων καὶ Μαλακασσαίων τῆς γενεᾶς αὐτοῦ»². Ἐπίσης τὸ Χρονικὸν ἀναφέρει ὡς φύλον καθαρῶς ἀλβανικὸν καὶ τὸ γένος τοῦ Μπούα³.

Τέλος ὁλόκληρος σειρὰ τοπωνυμιῶν συνδεδεμένων ἀναντιρρήτως μὲ τὰς ἀλβανικὰς ἐποικήσεις εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας μαρτυρεῖ τὴν ἀλβανικὴν καταγωγὴν τῶν φύλων αὐτῶν. Τὸ μὲν ὄνομα τῶν Μπουϊῶν μᾶς ἐνθυμίζουσι τὰ τοπωνύμια *Μπουγιᾶτι* ἢ *Μπογιᾶτι* τῆς Ἀττικῆς, Κορινθίας καὶ Ἀρκαδίας, καθὼς καὶ τὸ *Μπούγα* τῆς Ἀττικῆς⁴. Τὸ δὲ ὄνομα τῶν Μαλακασίων μᾶς ἐνθυμίζουσι ἢ ἄνω καὶ κάτω *Μαλακάστρα* τῆς περιοχῆς τοῦ ἀλβανικοῦ Μπε-

¹ Βλ. I. Πούλου, Ἐνθ' ἄν., 14, 16 κξξ., ἐνθα ἀναφέρονται αἱ σχετικαὶ πηγαὶ ἐπὶ τοῦ ζητήματος. Προσθετέον μόνον Anonymi, Descriptio Europæ Orientalis, «Imperium Constantinopolitanum, Albania, Serbia, Bulgaria, Ruthenia, Ungaria, Polonia, Bohemia» anno MCCCVIII exarata (ἔκδ. O. Górká, Κρακοβία 1916), 25: «ciuitates [Albania] castra, [opida], [et] fortalicia et uillas non habent, sed habitant in papilionibus et semper mouentur de loco ad locum per turmas et cognationes suas». Πρβλ. G. Stadtmüller, Beiträge zur albanischen Frühgeschichte (Βουδαπέστη 1942), 159, 172, σημ. 58.

² Χρονικὸν Πρόκλου καὶ Κομνηνοῦ (ἔκδ. Cirac Estorpañan), 42. Πρβλ. Αὐτόθι, 44, 48, 51, 53.

³ Ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀσφαλῶς προέρχεται τὸ Μπουῖοι τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὅπως τὸ Σπάτας – Σπαταῖοι, Μαζαράκης – Μαζαρακαῖοι κλπ. Ἄλλωστε αὐτὸ τὸ πιστοποιεῖ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Καντακουζηνός (I, 474), ὅταν γράφει: «Μαλακᾶσιοι καὶ Μπουῖοι καὶ Μεσαρίται ἀπὸ τῶν φυλάρχων προσαγορευόμενοι». Περὶ τῶν διαφόρων γραφῶν τοῦ ὀνόματος *Μπούα* εἰς τὰς πηγὰς βλ. Σ. Λάμπρου, Ἡ ὀνοματολογία τῆς Ἀττικῆς καὶ ἡ εἰς τὴν χώραν ἐποίκησις τῶν Ἀλβανῶν (Ἐπετηρὶς Παρνασσοῦ, 1 [1897], 179, σημ. 1 καὶ 2), ὧς καὶ S. Cirac Estorpañan, Bizancio y España, El legado de la basilissa María y de los despotas Thomas y Esaú de Joannina, I (Βαρκελώνη 1943), 127. Πρβλ. Κ. Σάθα, Ἑλληνικὰ Ἀνέκδοτα, I (Ἀθήναι 1867) καὶ R. Paribeni, Venti anni di combattimenti di un bellicoso epirota in Albania (Revista d'Albania, 1 [1940], 24 – 35).

⁴ Βλ. Σ. Λάμπρου, Ἐνθ' ἄν., 185 – 186 καὶ I. Πούλου, Ἐνθ' ἄν., 50.

ρατίου, ἢ προαναφερθεῖσα περιοχή *Μαλακασίου* παρὰ τὸ Μέτσοβον τῆς Ἡπείρου, καὶ τὰ φέροντα τὸ ὄνομα *Μαλακάσι* χωρία τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας καὶ Ἡλείας. Ἄσχετος δὲν φαίνεται νὰ εἶναι καὶ ἡ *Μαλακάσα* τῆς Ἀττικῆς, καθὼς καὶ τὸ δμώνυμον χωρίον εἰς τὴν Ἀλβανίαν, κείμενον μεταξὺ Ἑλβασάν καὶ Τιράνων. Ἄς προστεθῆ ὅτι ὁ ἴδιος ὁ γνωστὸς Ρουμᾶνος φιλόλογος Th. Caridan θεωρεῖ τὸ τοπωνύμιον *Μαλακάσι* τῆς Πίνδου ἄλβανικὸν καὶ ἐκφράζει τὴν γνώμην ὅτι ἡ περιοχή αὐτὴ καταφεύγειτο προηγουμένως ὑπὸ Ἀλβανῶν νομάδων. Τὸ συνδέει μὲ τὸ ὄνομα τῶν *Μαλακασίων* καὶ τὸ ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ ἄλβανικοῦ *mal i kafshëve* (ὄρος τῶν ποιμνίων), διότι ἔζων ἐκεῖ ἄλλοτε πολλοὶ Ἀλβανοὶ ποιμένες¹.

Τὸ γεγονός δὲμως ὅτι σήμερον εἰς τὴν περιοχήν τοῦ *Μαλακασίου* τῆς Πίνδου εὐρίσκονται μόνον Βλάχοι καὶ καθόλου Ἀλβανοί, δύναται νομίζω νὰ ἐξηγηθῆ διὰ τοῦ συλλογισμοῦ ὅτι μέρος τῶν ἐκεῖ διαμενόντων *Μαλακασίων* πρέπει νὰ κατῆλθεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ Πελοπόννησον μετὰ τῶν ἄλλων ἄλβανικῶν φύλων, ἔνθα διασφίεται καὶ τὸ ὄνομά των εἰς τοπωνυμίας τῶν περιοχῶν αὐτῶν, ὡς εἶδομεν, τὸ δὲ ὑπόλοιπον πρέπει νὰ ἔχη ἐκβλαχισθῆ. Ἄς μὴ λησμονῶμεν ὅτι τὸ φαινόμενον τῆς ἐπιμιξίας μεταξὺ τῶν Ἀλβανῶν καὶ Βλάχων εἶναι ἤδη γνωστὸν κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Ἀπόδειξιν τούτου ἀποτελεῖ ὁ «Σερβοαρβανιτοβουλγαρόβλαχος» Μπουγγῆς ἢ Βογκόης τοῦ Χρονικοῦ Πρόκλου καὶ Κομνηνοῦ² καὶ ὁ «Βουλγαροαλβανιτοβλάχος» φιλόσοφος Νεόφυτος τοῦ Ἰωάννου Κατράνη³. Σημερινὸν δὲ τοιοῦτον παράδειγμα ἔχομεν τοὺς Ἀρβανιτοβλάχους⁴.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΡ. ΣΟΥΛΗΣ

¹ Th. Caridan, *Dacoromania*, 1 (1920 - 1921), 420, *Etimologii*, αὐτόθι, 7 (1931 - 1932), 124 καὶ *Toponymie macédo-roumaine κλπ.*, 24, 87. Ὁ J. von Hahn (*Albanische Studien* [Ἰένα 1854], I, 341, σμ. 176) δὲμως, ἂν καὶ θεωρεῖ τοὺς *Μαλακασίους* τοῦ Χρονικοῦ Πρόκλου καὶ Κομνηνοῦ Ἀλβανούς, ἐτυμολογεῖ τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ βλαχικοῦ *mala* (πολὺ) καὶ *kash* (τυρί). Ὁ δὲ G. Weigand (*Die aromunischen Ortsnamen im Pindusgebiet, Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig*, 21 - 25 [1919], 174) τὸ ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐπιθέτου *μαλακός* ἢ τοῦ ἰταλικοῦ *mala casa*. Ἐπίσης ἐκ τῆς ἄλβανικῆς προσπαθεῖ νὰ ἐτυμολογήσῃ τὰ ὀνόματα τῶν τριῶν φύλων καὶ ὁ V. Makušev, *Istoričestija razyskanija o Slavjanah v Albanii v srednie vëka* (Βαρσοβία 1871), 41. Τὸ μὲν *Μαλακάσι* - *Μαλακάσι* ἐκ τοῦ *mallkesë* (ἀνάθεμα), τὸ δὲ *Μπούτι* ἐκ τοῦ ῥήματος *buj* (διαμένω) καὶ τὸ *Μεσαρίται* ἐκ τοῦ *mes* (μεταξὺ) καὶ *rrjedh* (ῥεῶ, ῥεῦμα).

² Χρονικὸν Πρόκλου καὶ Κομνηνοῦ (ἔκδ. Cirac Estopaňan), 54.

³ P. Matranga (ἔκδ.), *Anecdota græca*, II (Ρώμη 1850), 676 - 677.

⁴ Βλ. προχίρως X. I. Σούλη, *ΜΕΕ*, ἐν λ.